

Marta Drabczuk

Wizyta prezydenta RP Andrzeja Dudy na Ukrainie w dniach 11-13 października 2020

W dniach 11-13 października 2020 r. odbyła się wizyta prezydenta RP Andrzeja Dudy na Ukrainie. Spotkał się on m.in. z prezydentem Ukrainy Wołodymyrem Zełenskim, premierem Denysem Szmyhalem oraz przewodniczącym Rady Najwyższej Dmytrem Razumkowem. Spotkanie prezydentów przebiegało w pozytywnej atmosferze, a jego zwieńczeniem była wspólna deklaracja dotycząca politycznego i gospodarczego wymiaru partnerstwa strategicznego. Wizyta ta jest ważna dla obu państw, gdyż stanowi podsumowanie dotychczasowej współpracy polsko-ukraińskiej oraz impuls do rozwoju kierunków perspektywicznych, nieobciążonych sprawami historycznymi. Prezydenci są zgodni co do potrzeby podejmowania wspólnych inicjatyw energetycznych, infrastrukturalnych i handlowych, istotnych dla bezpieczeństwa regionu Europy Środkowej i Wschodniej.

Rozprzestrzeniająca się pandemia COVID-19 uniemożliwiła wyjazd Andrzeja Dudy na Ukrainę w kwietniu 2020 r. Temat wizyty powrócił we wrześniu podczas wideorozmowy prezydentów Dudy i Zełenskiego, która dotyczyła m.in. sytuacji na wschodzie Ukrainy, związanej z naruszeniem zawieszenia broni przez stronę rosyjską oraz wydarzeń powyborczych na Białorusi. Do wizyty pary prezydenckiej w Kijowie doszło w dniach 11-13 października. Było to drugie spotkanie prezydentów RP i Ukrainy w 2020 r. oraz pierwsza wizyta Andrzeja Dudy w Kijowie po reelekcji. Podczas wizyty poruszono wiele ważnych aspektów tak w wymiarze dwustronnym, jak i międzynarodowym.

Wizyta z historią w tle. Tematami dominującymi podczas wizyty prezydenta Dudy w Kijowie i Odessie były kwestie potencjału współpracy, zasadniczo niezwiązane z przeszłością, która za kadencji poprzedniego prezydenta Ukrainy Petra Poroszenki często kładła się cieniem na pozostałe wymiary współpracy polsko-ukraińskiej. Trudne wspólne budowanie pamięci historycznej, uczciwej wobec obydwu narodów, pojawiło się wśród poruszanych rozmów, jednak nie było nadmierne eksponowane ani podczas konferencji prasowej, ani we wspólnej deklaracji podpisanej przez prezydentów. Prezydent Duda symbolicznie jednak rozpoczął wizytę od spraw związanych z historią. W dniu 11 października wraz z małżonką oraz oficjalną delegacją wziął udział w uroczystościach z okazji 80. rocznicy zbrodni katyńskiej na Polskim Cmentarzu Wojennym w Bykowni pod Kijowem. Para prezydencka oddała hołd także ukraińskim ofiarom zbrodni NKWD, które spoczywają na tym cmentarzu. Złożono symboliczny koszycz z kłosami pszenicy przed pomnikiem ofiar Wielkiego Głodu oraz zapalono znicz przed Krzyżem Bohaterów Niebiańskiej Sotni.

Sprawy historyczne pojawiły się w tle wizyty. Na wyraźną prośbę strony polskiej (podczas poprzedniego spotkania prezydentów w Warszawie w 2019 r.), strona ukraińska wznowiła pozwolenie na prace poszukiwawcze i ekshumację polskich ofiar konfliktów i represji politycznych na terenie Ukrainy. W ramach kompromisu strona polska zobowiązała się do odnowienia zniszczonego pomnika nagrobnych członków OUN-UPA w Monasterzu (zdemastowanego w 2015 r.). Chociaż wywiązała się z obietnicy, to na nowym pomniku nie umieszczono tabliczki z nazwiskami pochowanych tam Ukraińców oraz napisu „poległym za wolność Ukrainy”. Współczesną historię przyjaźni oraz solidarności Polski z Ukrainą podkreślano podczas ceremonii odsłonięcia pomnika Anny Walentynowicz przed ambasadą RP w Kijowie oraz otwarcia wystawy „Anna Walentynowicz – bohaterka dwóch narodów” w drugim dniu wizyty prezydenta RP na Ukrainie. Prezydent Duda złożył również wieniec pod pomnikiem Lecha Kaczyńskiego w Odessie. We wspólnej deklaracji prezydenci podkreślali potrzebę należytej opieki nad zabytkami kultury i miejscami pamięci – polskimi na Ukrainie oraz ukraińskimi w Polsce. Wyrazili

także chęć realizacji „delikatnej i mądrej” polityki historycznej, której poświęcone było spotkanie prezesów Instytutów Pamięci Narodowej Polski i Ukrainy.

Partnerstwo strategiczne na ocenę „dobrą”. Jednak to nie wymiar historyczny był motywem przewodnim wizyty, lecz polityczne i gospodarcze perspektywy współpracy. Obaj prezydenci podkreślali znaczenie „wszechstronnego rozwoju” wzajemnych relacji na rzecz społeczeństw i gospodarek Polski oraz Ukrainy. W deklaracji relacje te (tradycyjnie już podczas wysokiej rangi spotkań) określono mianem partnerstwa strategicznego oraz wymieniono kluczowe obszary, które obydwie strony uznają za priorytetowe w kwestiach realizacji tego partnerstwa: poruszono sprawy dziedzictwa historycznego, praw mniejszości narodowych do oświaty (od września 2023 r. wejdą w życie ograniczenia odnośnie do używania języka polskiego w nauczaniu przedmiotów podstawowych w szkołach), perspektywy współpracy kulturalnej i humanitarnej, nauki, opieki zdrowotnej, turystyki, bezpieczeństwa regionalnego i współpracy gospodarczej. Zapowiedziano kontynuację prac Komitetu Konsultacyjnego Prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej i Ukrainy (następne posiedzenie w pełnym składzie w Warszawie).

Prezydent Duda potwierdził wsparcie Ukrainy w sprawie integralności terytorialnej i odnowienia kontroli nad okupowanymi terytoriami Donbasu i Krymu oraz wyraził zainteresowanie współpracą z Ukrainą w ramach międzynarodowej platformy deokupacji Autonomicznej Republiki Krymu. Ukraina może liczyć na Polskę w zakresie transformacji ustrojowej oraz reform, niezbędnych do realizacji celu strategicznego Ukrainy – członkostwa w UE, szczególnie podczas prezydencji Polski w OBWE (w 2022 r.) oraz w RE (w 2025 r.). Obie strony podkreśliły postępy na drodze do realizacji aspiracji euroatlantyckich Ukrainy – nadanie przez NATO statusu partnera rozszerzonych możliwości. Zarówno strona polska, jak i ukraińska są zgodne co do tego, że realny (nie deklaracyjny) potencjał partnerstwa strategicznego nie został w pełni wykorzystany. W dobie zmian spowodowanych przez pandemię koronawirusa dwustronna współpraca może stać się kluczem do pokonania nowych zagrożeń.

Blisko, a tak daleko: relacje gospodarcze. Najwięcej negatywnych skutków pandemia spowodowała w sferze gospodarczej. W celu wypracowania korzystnych dla obu państw rozwiązań prezydenci zapowiedzieli pilną aktywizację prac Polsko-Ukraińskiej Międzyrządowej Komisji ds. Współpracy Gospodarczej. Istotne jest, aby dla stworzenia warunków sprzyjających prowadzeniu działalności gospodarczej oraz realizacji zarówno wspólnych projektów biznesowych, jak i wzajemnych inwestycji w pełni korzystać z możliwości obydwu rynków. Premier Ukrainy Denys Szmyhal podczas spotkania z Andrzejem Dudą podkreślił, że Ukraina liczy na „nowe kierunki współpracy z Polską” oraz jest zdeterminowana, by zintensyfikować dwustronny handel i wzmocnić stosunki gospodarcze. Nowe kierunki współpracy są określane przez dalszy rozwój relacji Ukrainy z Unią Europejską w ramach pogłębionej strefy wolnego handlu. Podczas 22 szczytu UE – Ukraina (6 października) Unia Europejska wyraziła gotowość do renowacji umowy stowarzyszeniowej w 2021 r., w tym do wprowadzenia tzw. bezwizowego reżimu przemysłowego (porozumienia, na mocy którego ukraińskie produkty przemysłowe nie będą przechodzić dodatkowej certyfikacji na terenie UE), co automatycznie spowoduje, że Polska dla towarów ukraińskich będzie „handlowym oknem na Zachód”.

Dobre relacje gospodarcze Polski i Ukrainy mają istotne znaczenie dla gospodarki regionu Europy Środkowej i Wschodniej. Ukraina, zainteresowana współpracą w ramach Inicjatywy Trójmorza, jest naturalnym elementem integracji regionu na osi Północ – Południe. Do rozwoju wymiany handlowej w warunkach reorganizacji łańcuchów dostaw oraz tworzenia centrów tranzytowo-logistycznych (pod wpływem koronawirusa) potrzebna jest infrastruktura i korytarze transportowe (lądowe i morskie). Prezydenci wzięli udział w otwarciu forum biznesowego „Perspektywy współpracy Polski i Ukrainy: realizacja wspólnych inicjatyw i projektów w dziedzinie transportu i energetyki” w Odessie, podczas którego podpisano Memorandum o współpracy pomiędzy Zarządem Morskiego Portu Gdańsk i Administracją Portów Ukrainy. Dialog pomiędzy polskimi i ukraińskimi podmiotami z branży transportu, spedycji i logistyki pozwoli na zintegrowanie gospodarek Polski i Ukrainy.

Współpraca energetyczna. Współpraca Ukrainy z państwami członkowskimi UE w ramach inicjatyw regionalnych, jak Inicjatywa Trójmorza, Trójkąt Lubelski czy Grupa Wyszehradzka, stanowi element składowy architektury bezpieczeństwa energetycznego w regionie środkowo-wschodnim i na całym kontynencie europejskim. W obliczu zagrożeń energetycznych generowanych przez Federację Rosyjską, prezydent Zełenski

podziękował Polsce za zdecydowane stanowisko w sprawie budowy Nord Stream II, a także za wsparcie reform sektora energetycznego Ukrainy. Premier Ukrainy Denys Szmyhal podczas rozmowy z prezydentem RP Andrzejem Dudą i przewodniczącym Rady Najwyższej Ukrainy Dmytrem Razumkowem zaznaczył, że dla wzmocnienia współpracy dwustronnej w sferze bezpieczeństwa potrzebne są wspólne projekty energetyczne i gospodarcze. Podkreślono znaczenie zmniejszającej się zależności gazowej od Rosji oraz możliwości dywersyfikacji dostaw gazu. Przykładem takiego projektu może być umowa podpisana w 2019 r. między Polskim Górnictwem Naftowym i Gazownictwem (PGNiG) oraz spółką ERU Management Service LLC o współpracy w zakresie działalności poszukiwawczo-wydobywczej gazu ziemnego w zachodniej części Ukrainy. PGNiG deklaruje, że zamierza mocniej zaangażować się w projekty związane z eksploatacją węglowodorów na Ukrainie w pierwszej połowie 2021 r.

PGNiG podkreśla że od lat sukcesywnie prowadzi sprzedaż gazu na Ukrainę. Od połowy 2016 r. PGNiG dostarczyło odbiorcom na Ukrainie 3 mld m³ gazu. W pierwszym półroczu 2020 r. wolumen ten sięgnął 0,9 mld m³. W celu dalszej penetracji rynku ukraińskiego, PGNiG oraz ukraiński Fundusz Mienia Państwowego podpisały w Kijowie umowę umożliwiającą polskiemu koncernowi udział w prywatyzacji ukraińskiego sektora energetycznego. Jest to standardowe porozumienie zobowiązujące polską spółkę do zachowania tajemnicy w sprawie przekazywanych jej informacji dotyczących ukraińskich aktywów państwowych przeznaczonych do prywatyzacji i nie przesądza o jej udziale w procesie prywatyzacji, tylko otwiera do niej drzwi.

Wnioski. Biorąc pod uwagę zakres tematów, które zostały poruszone w trakcie spotkań oficjalnych i podczas konferencji prasowej prezydentów Polski i Ukrainy, wizytę należy ocenić jako ważną dla obu stron. Przesunięcie na drugi plan tematów związanych z trudną przeszłością spowodowało, że panująca podczas wizyty atmosfera była pozytywna. To, że prezydentom udało się nawiązać nić porozumienia, pozwoliło na wypracowanie konsensusu mimo różnic w podejściu do omawianych kwestii. Wizyta ta będzie impulsem do otwierania nowych perspektyw współpracy.

Zarówno strona polska, jak i ukraińska dokonały przeglądu wzajemnych relacji i mają świadomość wagi „małych partnerstw” – dwustronnych czy kilkustronnych, dla rozwoju sytuacji w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Kijów i Warszawa zajmują wspólne stanowiska wobec najważniejszych międzynarodowych kwestii politycznych, związanych z bezpieczeństwem energetycznym, deeskalacją konfliktu na Donbasie, nieuznawaniem aneksji Krymu, zagrożeniami rosyjskimi na Białorusi, sytuacją w Górskim Karabachu. W celu zwiększenia potencjału współpracy gospodarczej Polska i Ukraina zapowiedziały budowanie mostów handlowych, korytarzy tranzytowo-transportowych, rozwój infrastruktury granicznej, co będzie wzmocniać potencjał ekonomiczny regionu.

Jak należało oczekiwać po spotkaniu, w trakcie którego poruszono tak wiele tematów, przyjęto deklaracje i dokumenty ramowe, które należałoby przekuć w konkretne projekty i zadania do zrealizowania na szczeblu poszczególnych resortów. Ważne jest, aby pozytywna atmosfera na płaszczyźnie tak wizyty, jak i relacji prezydentów przełożyła się na praktyczny wymiar realizacji wspólnych projektów polsko-ukraińskich.